

TÜRKİYE’DE KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİNİN TEMELLERİ ÜZERİNE*

THE ROOTS OF THE DISCIPLINE OF PUBLIC ADMINISTRATION IN TURKEY

Yrd.Doç.Dr.Mustafa ALTUNOK**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de kamu yönetimi disiplininin inceleme nesnesi göz önüne alınarak gelişim çizgisinin analiz edilmesidir. Yapılan bu tarihsel çözümlere bağlı olarak disiplinin ülkedeki kurumsal ve kurumsal temellerine ilişkin bir tartışma yürütülmesi hedeflenmektedir. Konunun niteliği göz önünde bulundurularak çalışma tarihsel yöntem üzerine inşa edilmiştir. Çalışma Türkiye’de Latin alfabesinin benimsendiği 1928 yılından 1960 yılına kadar olan süreyi kapsamaktadır. Araştırmanın ortaya koyduğu bulgular, modern kamu yönetimi çalışmalarının Türkiye’de başlamasıyla birlikte eski döneme ait yönetsel birikime büyük ölçüde örtü çekildiği ve yeni disiplinin kurumsal, kurumsal ve finansal açıdan büyük ölçüde dış kaynaktan beslendiği yönündedir.

ABSTRACT

In this study, it is aimed to analyze the development line of public administration discipline in Turkey considering its researching object. Based on the historical analysis, it is intended to carry out a discussion in relation to theoretical and institutional basis of the discipline in the country. Considering characteristics of the subject, the study has been set up on historical method. The study includes the period from the year 1928 in which Latin alphabet was adopted, to 1960. The findings discovered in this research indicates that, while starting modern public administration studies in Turkey, the administrative background related to former period was covered substantially and new discipline was mostly outsourced in terms of institutional, theoretical and financial aspect.

Kamu yönetimi, kamu yönetimi disiplini, kamu yönetimi eğitimi.

Public administration, discipline of public administration, education of public administration.

* Bu makale 8. Ulusal Sosyal Bilimler Kongresinde sunulmuş olan “Kamu Yönetimi Disiplininin Türkiye’de Gelişimi” başlıklı basılmamış bildiri esas alınarak hazırlanmıştır.

** Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü.

GİRİŞ

Bir konuda araştırma yapılırken şüphesiz ki; bir başlangıç noktasından hareket etmek gerekir. Bu başlangıç noktası bazen tarihsel bir aşamayı esas alabileceği gibi bazen de bir olgu, olay veya süreci esas alabilmektedir. Eğer disiplin incelemesi açısından konuya bakılırsa her disiplinin kendine özgü ve vazgeçilmez nitelikli olgu veya olguları esas alınmak zorundadır. Kamu yönetimi disiplini açısından da bu gerçek değişmemektedir. Araştırmacının veya araştırma konusunun önceliklerine göre farklı olgular öne çıkarılabilmekle birlikte bilimsel her kamu yönetimi çalışmasının göz ardı edemeyeceği bir olgu vardır ki o da devlettir. Bu çalışma da kamu yönetimi alanının temel olgusu olarak devleti görmekte ve bu çerçevede Türkiye’de kamu yönetimi disiplininin gelişimini tartışmaktadır.

Çalışmanın amacı, kamu yönetimi disiplininin inceleme nesnesi göz önüne alınarak Türkiye’de nasıl bir gelişim çizgisine sahip olduğunun irdelenerek analizinin yapılmasıdır. Yapılan bu tarihsel çözümlere bağlı olarak disiplinin ülkedeki kuramsal ve kurumsal temellerine ilişkin bir tartışma yürütülmesi hedeflenmektedir.

Konunun niteliği göz önünde bulundurularak çalışma tarihsel yöntem üzerine inşa edilmiş ve bu bağlamda yapılan literatür araştırması sonucunda konuyla ilgili yaklaşık 2000 kaynak ismine ulaşılmıştır. Çalışmanın kapsamı ülkede latin alfabesinin benimsendiği 1928 yılından 1960 yılına kadar olan süreyi ve bu tarihlere ışık tutan kaynakları içine almaktadır. Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan 1928 den 1945’lere kadar olan zaman dilimine ilişkin kısım yönetim düşüncesi alanında çalışanlar için farklı boyutları öne çıkarılabilecek ve ayrıntılandırmayı gerektirecek bir kesit olma durumunu korumaktadır. Onun içindir ki; bu dönemle ilgili yeni çalışmalar yapılması ve dönemin ayrıntılı olarak tekrar irdelenmesi disiplinin geçmişine ve bugününe ışık tutması açısından son derece yararlı olacaktır.

İlgili dönemde disiplinin gelişimi iki temel başlık altında ifade edilebilir. Bunlardan birincisi; umumi amme hukuku temeline dayanan bölüm, ikincisi ise, kamu yönetimi disiplininin ülkede kuruluş ve kurumsallaşma sürecini içine alan bölümdür. Bu iki temel bölümden sonra döneme ait temel başvuru kaynağı niteliğindeki kitaplar, dergiler ve raporlar hakkında bilgiler verilmektedir. Daha sonra genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonuca bağlanmıştır. Ayrıca çalışmanın sonunda araştırmacılar için konuyla ilgili temel başvuru kaynağı olabilecek seçme bir bibliyografya yer almaktadır.

1. UMUMİ AMME HUKUKU ZEMİNLİ DÖNEM (1945 ÖNCESİ)

Umumi amme hukuku zeminli dönem olarak ifade ettiğimiz bu dönemselleştirme ile anlatılmak istenen; kamu yönetimi disiplininin Türkiye’de kuruluş ve kurumsallaşma sürecini içine alan 1950’li yılların

öncesini kapsayan dönemdir. Ancak belirtilen bu dönem esas olarak latin alfabesinin Genç Cumhuriyet tarafından kabul edildiği 1928 yılını başlangıç almaktadır. Her ne kadar kamu yönetiminin bir disiplin olarak Türkiye’de inşa edilmesi 1950’li yıllara denk düşmekteyse de bu dönüşümün 1945 sonrasında temellerinin atıldığı görülmektedir. Dolayısıyla 1945 sonrası 5-6 yıllık süre için de *dönüşüm* veya *geçiş yılları* ifadesini kullanmak mümkündür. Disiplin açısından bu dönemle ilgili bir betimleme de bulunmadan önce genel olarak dönemin fotoğrafını çekmek konuyu temellendirmek açısından faydalı olacaktır. Şüphesiz ki; Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin temel kurumlarının, yönetsel yapısının ve düşünsel esaslarının Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılında şekillenmeye başladığı gerçeğinden hareketle; 19. yüzyıla değinilmesi kaçınılmazdır.

1.1. Süreç Olarak Dönemin İncelenmesi:

Osmanlı İmparatorluğu’nda 16. yüzyıldan itibaren kendisini iyice hissettiren toplumsal yapıdaki değişme ve çözülmeye bağlı olarak yönetim örgütü de giderek bozulmuş ve işlevini yerine getirmekten uzak bir görünüm almıştır. Bu çözüme sürecinin durdurulması ve kamu yönetiminin yeniden işlevsel hale getirilmesi amacıyla III. Selim döneminden başlayarak ve özellikle de II. Mahmut dönemiyle etkili olmaya başlayan Osmanlı reform hareketleri Tanzimat dönemiyle daha da hızlanmıştır (Sencer, 1992:70).

İlber Ortaylı’nın “*İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*” (Ortaylı, 2000) olarak nitelendirdiği 19. yüzyıl; devletin yönünü batıya çevirdiği yüzyıl olarak da ifade edilebilir. Tanzimat dönemi merkezi yönetimi batı tipi örgütlenmelerin izlerini taşımaktadır. Çeşitlenen kamu işlevlerinin Umuru Dahiliye (İçişleri Bakanlığı), Umuru Hariciye (Dış İşleri), Umuru Maliye, Evkaf, Umuru Nafia (Bayındırlık) ve Maarif Nezaretleri (bakanlıkları) aracılığıyla yürütülmeye başlandığı görülmektedir. Maliye sisteminde yapılan kimi düzenlemelerle ilk kez 1863-64 mali yılı için batılı yöntemle bir devlet bütçesi hazırlanmıştır. Batılı devletlerden esinlenerek anayasa hazırlanmış ve Meşrutiyet ilan edilmiştir (Sencer, 1992:72-75). 1830’da Mekteb-i Harbiye, 1839’da Mekteb-i Tıbbiye-yi Şahane, 1859 da Mekteb-i Mülkiye gibi okullar kurulmuştur (Ortaylı, 2000:187). Batılı tarzda teknik yüksek öğretim kurumları olan bu okullardan idarecileri yetiştirmesi adına Mülkiye’nin önemi konumuz açısından aşikardır. Bilindiği üzere daha önceleri devletin bu alandaki ihtiyacı *Enderun* tarafından karşılanmaya çalışılmıştır. “Enderun, Batı dünyasında da ilk resmi yönetim okullarından biri olarak değerlendirilmektedir” (Polatoğlu, 2001: 65). 19. yüzyılda hukuk sisteminde de batılı anlamda değişiklikler yapıldığı görülmektedir. Fransız Ticaret Kanunu’ndan adapte edilerek 1850 yılında Kanunname-i Ticaretin kabulü ve 1879 tarihli Teşkilat-ı Mehakim Kanunu bunlara örnektir. Kamu hukuku alanında Şer-i hukuktan ve örgütlenmeden ayrılma Mayıs 1840 tarihli Ceza Kanunnamesi ile başlamıştır. Ceza Kanunnamesi 1858 yılında Fransız Ceza Kanunu örnek alınarak düzenlenmiştir (Ortaylı, 2000: 180-183). Bu bilgiler ışığında kısaca özetlemek gerekirse; özellikle batıya eğitim amacıyla gönderilen aydın kesimin de mücadelesiyle Türk idare yapısı Kıta Avrupası modeline göre örgütlenmeye ve işlevselleştirilmeye çalışılmıştır. Ama bu

durum çok sağlıklı bir gelişim gösterememiş ve eskinin yanına yenilerin eklenmesiyle düalist yapılar ortaya çıkmıştır. 19 yüzyıl taşıyıcı kolonların inşasını ortaya koyması adına bugünkü Türk yönetim yapısının belirlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

1838 tarihli Balta Limanı Anlaşması ve kronikleşen borçlarla da kötülen bir ekonomik yapının ve ardından gelen dünya savaşının kalıntıları üzerine kurulan Türkiye Cumhuriyeti, ilk yıllarda yukarıdaki gelişmelerin izlerini taşımaktadır. 1924 Anayasasıyla ise, ülke coğrafi konum ve ekonomik ilişkiler açısından vilayet, kaza ve nahiyelere ayrılmaktadır. Yerel yönetim örgütleri, vilayet özel yönetimi, köyler ve belediyeler tüzel kişiliğe sahip birimler olup, yerel yönetimlerin kuruluş ve işleyişinde temel ilke “görev ayrılığı ve yetki genişliği” olarak karşımıza çıkmakta ancak idari vesayet altında bulunmaktadır (Sencer, 1992:109). Hilafetin ve saltanatın kaldırılması, cumhuriyetçilik, laiklik, halkçılık, devletçilik ve devrimcilik ilkelerinin benimsenmesiyle batılı modele uygun yeni bir rejim inşa edilmektedir. Genel olarak 1924 Anayasası Fransız modelinin izlerini taşımaktadır. Temelleri 19. yüzyıla dayanan bugünkü İdare hukuku ve kamu hukukunun diğer dallarına ait doktrin ve uygulamaların (Ortaylı, 2000: 183). Fransa’dan alınması da altı çizilmesi gereken önemli konulardandır. Cumhuriyet’in ilk yıllarında yapılan önemli düzenlemelerden biri eğitim, hukuk gibi alanlardaki dualist yapının ortadan kaldırılmasıdır.

1929 bunalımından sonra ülkede “devletçilik” politikası benimsenmiş, böylece Türkiye devlet kapitalizmini ilk uygulayan ülkelerden biri olmuştur. Öyle ki; Türkiye 1929 bunalımıyla karşı karşıya kalınca; Keynes’ten ve ABD’deki “New Deal” uygulamasından daha önce devlet kapitalizmini ya da popüler ismiyle devletçiliği bunalımdan çıkış yolu olarak seçmiş ve bunda oldukça başarılı olmuştur (Şaylan, 1980: 82-83). (Korumacı Devletçi Sanayileşme dönemi olarak da adlandırılan 1930-39 yılları arasında devletin işletmecisi ve denetleyici bir unsur olarak iktisadi hayatın gelişimine ve işleyişine büyük ölçüde egemen olmasına ek olarak ülkedeki yabancı yatırımlar millileştirilmiştir. Bu tedbirler ışığında sanayide yıllık büyüme ortalaması %11,6 ya yükselmiş, dış ticaret açığı ise ortadan kalkmıştır (Boratav, 1989: 45-62).

1940-45 yılları arası ise II.Dünya Savaşı’nın (Pazar Savaşının) da etkisiyle bir kesinti dönemi olarak dikkat çekmektedir. Savaş öncesinde başlayan planlama çalışmaları ve sınai yatırım programları, savunma harcamalarının bütçeye hakim olması yüzünden tamamı ile ertelenmiş, üretim ve ithalat azalmış, enflasyonist baskı artmıştır. Dönemin hükümeti (Refik Saydam) mevcut sorunları katı fiyat denetimleri ve tarım ürünlerine düşük fiyatla el koyma yöntemleriyle çözmeyi denemiş; devletin iç dış ticaret üzerindeki denetimlerini artırmak için Varlık Vergisi, Toprak Mahsulleri Vergisi, Mili Korunma Kanunu çıkarma gibi uygulamalar ile Ticaret Ofisi ve İaşe Müsteşarlığı gibi yeni örgütlenmelere gitmiştir. Bu birkaç yıl iktisat politikaları, dünya içindeki konumu ve siyaset yapısı bakımından Türkiye’yi tamamen farklı gelişme doğrultusuna yöneltecek olan güç dengelerinin

kurulduğu bir “kuluçka dönemi” olarak da ifade edilebilir (Boratav, 1989: 63-67).

Kısaca ana hatları verilen 1945 öncesi Türkiye Cumhuriyeti gerek kurumsal görünümü gerekse hukuksal ve siyasal yapısı itibariyle genel olarak “Kıta Avrupası” modeline yakın bir görünüm sergilemekte bu durum devlet yapısına, organlarına ve organların idaresine yansımaktadır. 1945 öncesi dönemin bir süreç olarak ele alınmasından sonra belirtilen dönemin kamu yönetimi disiplinine kaynak olabilecek literatür açısından incelenmesine geçilebilir.

1.2. Disiplin Literatürü Açısından Dönemin İncelenmesi

Yukarıda süreçsel açıdan ana hatları verilen 1945 öncesi dönemin kamu yönetimi disipline kaynak olabilecek literatür açısından ele alınması ise yine yukarıda ifade edilmeye çalışılan süreçle büyük ölçüde paralellik göstermektedir. Bölüm başlığından da anlaşılacağı üzere bu dönem devlet olgusu açısından incelendiğinde umumi amme hukukunun özel bir yere sahip olduğu görülmekte ve bu alanda İstanbul Üniversitesi Amme Hukuku öğretim üyelerinden Recai G. Okandan’ın öne çıkan ilk isimlerden biri olarak dikkat çekmektedir. Recai G. Okandan’ın amme hukukuyla ilgili çok sayıda eseri bulunmaktadır.¹ Bu aşamada amme hukuku ile ifade edilenin devlet hukuku olarak da kabul gördüğü belirtilmelidir. Örneğin Prof. Dr. Nail Kubalı ve Okandan’ın hocası olan Prof. Ch. Crozat gibi isimler görüşlerini bu doğrultuda ortaya koymaktadırlar (Okandan, 1946: 14).

Okandan’a göre umumi amme hukuku derslerinin amacı; devletin menşei, onun pozitif ve teorik yönlerden tarihi tekamülü, hukuki bünyesi, devlet ve ferd arasındaki ilişkiler ve devletin işlevleri gibi çeşitli problemlerin belirli bir devlet söz konusu olmaksızın genel bir tarzda açıklanmasından ibarettir (Okandan, 1946: 16). Devletin bünyesine daha iyi nüfuz edebilmek, onunla ilgili belirli konuları daha iyi tanıyabilmek amacıyla umumi amme hukuku; devleti siyasi, hukuki, sosyal, felsefi yönlerden tarihi inkişaf seyri içinde incelemek durumdadır (Okandan, 1946:19). Umumi amme hukuku kitapları incelendiğinde devlet olgusunun hem pozitif açıdan hem de teorik açıdan incelendiği, ilk çağlardan günümüze (kitapların yazıldığı günlere) devlet ve devlet doktrinlerine yer verildiği görülmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse umumi amme hukuku; devleti, bir bütünsellik içerisinde ele almaktadır.

Umumi amme hukuku dışında devlet ve amme idaresi konularına eğilen önemli bir hukuk dalı da idare hukukudur. İdare hukuku kitaplarında amme idare ve müesseselerinin (kamu yönetimi ve kurumlarının) şahsiyet ve eserlerine, amme hizmetlerinin ifâ ediliş yöntem ve araçlarına, memur

¹ Recai G. Okandan’ın döneme ait başlıca eserleri: 1-**Umumi Amme Hukukumuzun Ana Hatları**, Hukuk Fakültesi Yayını 1948; 2-**Amme Hukukumuzda İkinci Meşrutiyet Devri**, Kenan Basımevi 1947; 3-**Kazai Kontrol Karşısında İdare Edenlerin Serbestisi**, Halk Basımevi İstanbul,1938; 4- **Amme Hukukumuzda Tanzimat ve Birinci Meşrutiyet Devirleri** Kenan Basımevi, İstanbul, 1946. 5- **Umumi Amme Hukuku**, Kenan Matbaası, 1946, İstanbul; Ayrıca bu kitapların içeriğiyle paralel makaleleri mevcuttur.

konusuna, idarenin şahsiyet ve ehliyetine, faaliyet alanlarına, merkeziyet ve adem-i merkeziyet ilkelerine, hatta idari teşkilat ve mahalli idareler gibi konulara yer verilmektedir. İdare hukuku alanında ise dönemin en önemli isimlerinden biri olarak Sıddık Sami Onar'a rastlanmaktadır.²

Esas teşkilât hukuku ile ilgili kaynaklar da konumuz açısından önemli bir yere sahip kaynaklardır. Anayasa temelli bu kitaplarda; hukuk ve anayasa hukuku konusu ve tarihsel gelişimi, Türkiye'deki gelişimi ve hükümet teorileri, devlet ve icrai hakimiyet konusu üzerinde durulmaktadır.³

1.3. Dergiler

Dönem incelendiğinde devlet olgusu ve idare ile yalnızca hukuk orijinli kaynakların ilgilenmediği görülmektedir. Özellikle bu dönemde yayımlanmaya başlayan dergiler aracılığıyla idare ve idari teşkilat konusuna sık sık değinilmektedir. Bu dergilerden bazıları yayımlanma tarihlerine göre aşağıdaki gibidir:

- İdare Dergisi; 1927 yılından 1945'e kadar İdare ismiyle İçişleri Bakanlığı tarafından yayınlanan dergide geneli mülki amirler tarafından yazılan makaleler bulunmaktadır. Derginin özellikle ilk sayıları mevzuat ağırlıklı bir yapıya sahip olmasına karşın, daha sonra konuyla ilgili makalelere yer verilmekte olup, ayrıca her sayısında bir ilçenin idari coğrafyası alfabetik sıra göz önünde bulundurularak verilmektedir. (Örneğin, derginin 238. sayısında Siirt'in Baykan Kazasının idari coğrafyası İlçe Kaymakamı Necdet Kambur tarafından kaleme alınmıştır.⁴) 1960'lı yıllardan itibaren ise *Türk İdare Dergisi* adıyla derginin yayınına devam edilmiştir.

- Siyasi İlimler Mecmuası; 1931-1955 yılları arasında yayınlanan derginin SBF Dergisi ile aynı dergi olmadığını belirtmek yararlı olacaktır. 1935 yılına kadar Mülkiye Dergisi, 1935 ile 1937 arasında Siyasal Bilgiler adıyla yayınlanan dergi 1937 sonrasında Siyasi İlimler Mecmuası adıyla 1955 yılına kadar devam etmiştir. İlk zamanlar Siyasal Bilgiler Talebe Derneği tarafından çıkarılan dergi, okulun Ankara'ya taşınmasından sonra çeşitli şahıslar tarafından çıkarılmaya devam etmiştir. Siyasi ilimlerle ilgili çok sayıda makalenin yayınlandığı derginin 1955 yılında yayını durmuş ancak 1956 yılından itibaren Siyasi İlimlerde Fikir Dünyası isimli dergi onun yerine çıkarılmaya başlanmıştır.

- Devlet Şûrası Kararları Dergisi; 1935 yılından itibaren üçer aylık dönemlerle çıkarılmaya başlanan dergide isminden de anlaşılacağı üzere bazı Danıştay kararlarına yer verilmektedir.

² Bu konuda ayrıntılı bilgi için Sıddık Sami Onar'ın, **İdare Hukuku**, İstanbul Güneş Basımevi, 1934, Bozkurt Basımevi, İstanbul,1934. ve diğer basılara bakılabilir. Ayrıca Muslihiddin Adil'in **Mukayeseli Hukuku İdare**, İstanbul Güneş Basımevi,1933 isimli çalışmasına bakılabilir.

³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Ali Fuat Başgil, **Esas Teşkilat Hukuku Dersleri**, Selamet basımevi, İstanbul, 1935 ve diğer basımları; Vasfi Raşit Sevig, **Türkiye Cumhuriyeti Esas Teşkilat Hukuku**, Ulus Basımevi,Ankara,1938.

⁴ Necdet Kambur, Baykan Kazası İdari Coğrafyası, **İdare Dergisi**,sayı.238, ss.150-155.

- İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi; 1939 yılından itibaren üç aylık olarak yayınlanan dergi; ağırlıklı olarak belirtilen fakülteadaki akademisyenler tarafından kaleme alınması dolayısıyla önemlidir. Dergide iktisadi mali idare alanında yapılmış bazı çalışmalara da yer verilmiş olması dikkate değerdir.
- Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi; 1942 yılında yayınlanmaya başlayan dergi üçer aylık periyotlarla çıkarılmaktadır. Genel tarihi incelemeler yanında dergide idare ve maliye tarihiyle ilgili incelemelere de yer verilmektedir.
- Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi; Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından 1943 yılından itibaren üç aylık olarak yayımlanan dergi genel olarak siyasi ilimlerle ağırlıklı olarak da hukuk disipliniyle ilgili makalelere yer vermektedir.
- Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi; 1943 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan dergi, 1953 yılına kadar Siyasal Bilgiler Okulu Dergisi adıyla çıkarılmıştır. Üç aylık olarak yayınlanan dergi siyasi ilimler alanıyla ilgili çalışmalara yer vermektedir (Strurm ve Mihçioğlu, 1959: 197-203).

Yukarıda hakkında bilgiler verilen dergilerde; idare, devlet, teşkilat, memurluk gibi konularda çok sayıda makale yer almaktadır. Bu makale ve çalışmaların tek tek burada sayılması mümkün olmamakla birlikte örnek olması açısından bazılarının ifade edilmesi yararlı olacaktır.

Yayınlanan çok sayıda değerli makaleden; *Mahalli İdarelerle Devlet Arasındaki Münasebetler* isimli çalışma Siyasal İlimler Mecmuası'nın 1940 tarihinde yayınlanan 116. ve 117. sayılarında Muhtar Yazır'ın Ernst REUTER'den çevirisi olarak yer almaktadır. Bu makalede mahalli idarelerle devlet arasındaki ilişkiler Almanya, İngiltere gibi ülkelerin idare sistemleri örneğinden hareketle incelenmektedir (Reuter, 1940). Aynı derginin başka bir sayısında devlet adamı konusu ele alınmaktadır. Yabancı ülkelere ve Türk tarihinden örnekler verilerek devlet adamının nasıl olması gerektiği üzerinde durulan makaleyi Burhan Belge kaleme almıştır (Belge, 1942: 168-176). Yine Mülkiye Mecmuası'nda Muhlis Ete'nin kamu kurumlarında rasyonalizasyon konusuna değindiği bir çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmada rasyonel çalışma ilkelerinin önemine dikkat çekilerek bunun ancak iyi bir organizasyon sayesinde mümkün olacağı belirtilmektedir (Ete, 1931: 7-9).

Siyasal İlimler Mecmuası gibi, İdare Dergisinde de çok sayıda incelemeye değer makale yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi Atıf Bayındır'ın kaleme aldığı *Türkiye’de Vilayetler İdaresinin Geçirdiği Safhalar* isimli çalışmadır. Türk idare sisteminin kısa tarihçesinin verildiği bu çalışmada mülki amirler ve müfettişler görev ödev ve yetkileri açısından ele alınmaktadır (Bayındır, 1944: 48-75). Bayındır'ın aynı dergide yayınlanan *Ademi Merkeziyet ve Merkeziyet* isimli başka bir çalışması da dikkate değerdir. Bu çalışmada idari ve siyasi açıdan ademi merkeziyetin içeriğine değinildikten sonra bu konuda Cumhuriyet öncesi ve sonrası durum 1924 Anayasası hükümlerine göre ele alınmaktadır (Bayındır, 1944: 48-75).

Yukarıdaki dergiler ve onlardaki makalelerle ilgili örneklerin artırılması mümkün olmakla birlikte çalışmanın kapsamı açısından fazla yararlı değildir. Kamu yönetimi disiplini açısından bu dönemle ilgili kaynaklardan bir diğeri kamu yönetimi literatüründe çok fazla yer bulmayan *Türkiye'nin İktisadi Bakımdan Umumi Bir Tetkiki* adını taşıyan rapordur. Türkiye'nin tüm durumunu inceleyen Walter, Dorr, Sommerwell gibi Amerikalı uzmanların 1934 yılında 7 ciltlik 3 kitap halinde hükümete sundukları raporda idare konusuna da yer verilmektedir. Rapordaki bilgilerden bazıları kısaca şunlardır⁵:

✓ Halledilmesi gereken en büyük engel; millet liderlerince alınan kararların idare mekanizması tarafından etken bir şekilde uygulanmasındaki başarısızlığın giderilmesidir.

✓ Sağlam bir teşkilat her şeye esastır; fakat en iyi teşkilat bile iyi personel tarafından idare edilmedikçe başarı elde edilemez.

✓ Başarılı idare tasarrufu gerçekleştirir, kaliteyi geliştirmeye yönelir, üretim yeteneğinin artırılmasında önemli rol üstlenir.

✓ Zorluklar yukarıdan gelen geniş kararların kendisinde değil, astlar tarafından yaptırılması gereken ayrıntıların uygulama biçimindedir.

✓ Başka ülkelerin tecrübelerinden alınabilecek bazı esaslar da mevcuttur. Bunları; kırtasiyeciliği azaltmak, yetki dağıtımını sağlamak, temel görevin halka hizmet olarak benimsenmesi ve benimsetilmesi, fazla masrafla fazla personelin önüne geçmek için tek çare hemen budama yapılması, ordu gücünden ekonomik alanda ve üretimde yararlanılması olarak sıralamak mümkündür.

Görüldüğü üzere Amerikalı uzmanlar tarafından genel bir inceleme yapılmış; idareyle ilgili bir takım tespit ve öneriler bu raporla ortaya konulmuştur. 1945 öncesi dönemle ilgili sayılabilecek kaynaklar şüphesiz ki bunlarla sınırlı değildir. Yukarıda ana hatlarıyla verilenlere ek olarak; çeşitli idari ve siyasi tarih kitaplarını, anı kitaplarını iktisat ve hukuk kitaplarını, yıllıkları, el kitaplarını ve rehberleri, mevzuatları, biyografi metinlerini ve benzer pek çok eseri saymak mümkün ancak çalışma sınırları nedeniyle burada tek tek bu eserlerin sayılması yoluna gidilmemektedir.

Yukarıda *Umumi Amme Hukuku Zeminli Dönem* olarak ifade edilen 1945 öncesi Türkiye Cumhuriyeti dönemini ve kısmen de bu dönemin hazırlayıcısı konumunda olan Osmanlı'nın son dönemini içine alan bir inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Gerek süreçsel açıdan gerekse kamu yönetimine kaynak teşkil edecek literatür açısından yapılan bu incelemeyle bir takım tespitlerde bulunmak mümkündür:

✓ 1945 öncesi Türk idare ve hukuk sistemi Tanzimat döneminden itibaren Kıta Avrupası modeline uyan (en azından uymaya çalışan) bir görünüm sergilemiştir. Benimsenen kurum ve kurallarda özellikle Fransa ve Almanya etkisi ön plana çıkmaktadır.

⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Kuyaksil, *Türkiye'de Yönetimi Yeniden Düzenleme Çalışmaları*, Der Kitabevi, İstanbul, 1994. ss. 87-94.

✓ Bu durum aynı zamanda sosyal bilimlerle ilgili literatüre de aynı şekilde yansımıştır. Devlet olgusu ve idari teşkilat ile ilgili çalışmalar; çoğunlukla Kıta Avrupası'ndaki benzerlerinin çeviri veya uyarlanması şeklinde kendini göstermektedir. Bu çerçevede de umumi amme hukukunun ve idare hukukunun özel bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür.

✓ Dikkat çeken bir diğer önemli nokta yabancı kaynaklardan yapılan çok sayıda çevirinin yanında Türk yazarların veya zamanın bilim adamı ve uzmanlarının da çok zaman Almanca, Fransızca ve İngilizce olarak eserlerini bu ülkelerde yayınlamalarıdır.⁶ Bu durum büyük ölçüde belirtilen ülkelerin model alınmasından ve zamanın okur-yazar isimlerinin o ülkelerde eğitim görmelerinden kaynaklanmaktadır.

✓ Yöntem açısından bu eserlerle ilgili bir değerlendirme yapılacak olursa eğer, bazı çalışmaların çeviri yoluyla kazandırılması yanında var olan veri veya bilgileri esas alan çalışmaların (yani literatür ağırlıklı) çoğunlukta olduğu görülmektedir.⁷ Saha araştırmasına dönük çok fazla esere rastlanılmamaktadır. Bu durum çok fazla özgün model geliştirilemediğinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Ancak özellikle idarecilerin yazdıkları makalelerde kendi gözlem ve tecrübelerini sık sık yansıttıklarını da unutmamak gerekir.

2. KAMU YÖNETİMİ DİSİPLİNİN KURULUŞ VE KURUMSALLAŞMA DÖNEMİ

Birinci bölümde olduğu gibi çalışmanın 1945-1960 yıllarını içine alan ikinci bölümünde de önce süreç olarak dönemin incelenmesi yapılmaktadır. Bölümün ilerleyen kısmında ise disiplin literatürü açısından dönem incelemeye tabi tutulmaktadır.

2.1. Süreç Olarak 1945-60 Arası Dönemin İncelenmesi

1946 yılı Türkiye Cumhuriyeti için hem siyasal hem de iktisadi açıdan bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Siyasal açıdan; tek parti yönetimi yerine çok partili hayatın başladığı bu dönem, iktisadi açıdan ise; 16 yıldır kesintisiz olarak izlenen kapalı korumacı, dış dengeye dayalı iktisat politikalarının gevşetilmesi ve buna bağlı olarak ithalatın serbestleştirilip artırıldığı bir sürece karşılık gelmektedir. Bu dönem dış açık ve dış borçların kronikleşmeye başlaması yanında kredi ve yabancı sermaye yatırımları ile ayakta duran bir ekonomik yapının yerleşmesi sebebiyle de dönüm noktasıdır. Kısaca ifade etmek gerekirse bu dönem dünya ekonomisiyle farklı bir eklemlenme dönemi olarak değerlendirilmelidir (Boratav, 1989: 73-74).

⁶ Bu konuda çok sayıda örnek verilebilir: Yavuz Abadan, **Die Stellung des Präsidenten Türkischen Republic mit .....**, Bruchsal, 1933; Adnan Adıvar, **Ten years of Republic In Turkey**, Political Quarterly (London), 1935.; Şevket S. Aydemir, **Die Soziale Bedeutung der Türkischen Revolution**, Stuttgart, Berlin, 1936. bunlardan bazılarıdır.

⁷ Recai G. Okandan, Kendi kitabının da doğal olarak bu şekilde hazırlandığını ifade etmektedir. Bkz. **Umumi Amme Hukuku**, Kenan Matbaası, 1946, önsöz, s.VII.

Şüphesiz ki bu durum kendiliğinden olmamıştır. II. Dünya Savaşı (Pazar Savaşı) sonunda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) kapitalist sistemin yeni ve tartışmasız lideri olarak ortaya çıkınca “dış yardımsız kalkınma imkansızdır” anlayışının bir ürünü olarak Türkiye de bu sistemin içerisinde kendisini ABD’nin yanında yer alma zorunda hissetmiş ve böylece liberal politikalar uygulanmaya başlanmıştır (Boratav, 1989: 76). Onun içindir ki; kamu yönetimi disiplininin Türkiye’de veya başka bir ülkede gelişimini anlayabilmek için dünya ölçeğindeki gelişmelerle birlikte konuya bakabilmek önemlidir.

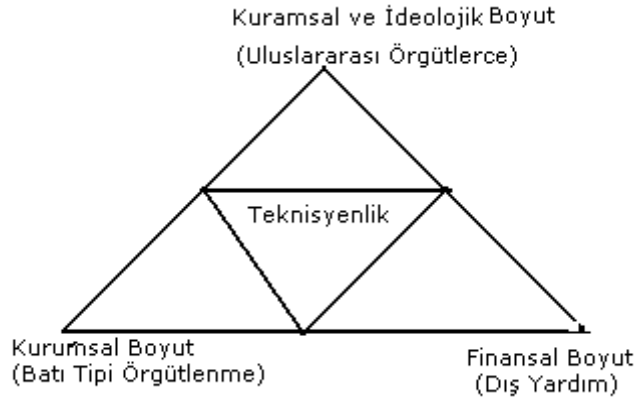
II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan önemli gelişmelerden biri bağımsız ve egemen devlet sayısının artmasıdır. Bu gelişmeye bağlı olarak yeni hegemonik güç (ABD) ve eski sömürgeci devletler bağımsız ve az gelişmiş ülkelerle ilişkilerini farklı kural ve yöntemler çerçevesinde yürütmek zorunda kalmıştır. Bu durum; siyasi anlamda diplomasi temelli ilişkilerin gelişmesine neden olurken iktisadi anlamda da az gelişmiş ülkelerle gelişmiş ülkeler arasındaki ilişkileri belirleyici yeni araçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu araçlardan başlıcaları; “dış yardım”, “doğrudan yabancı yatırım”, “istikraz ve kredi” ve “karma ortaklıklar” şeklinde ifade edilebilir (Güler, 1996: 14).

Klasik sömürgecilik döneminde uluslararası düzenleyici kuruluşlara ihtiyaç duyulmaz iken savaş sonrası yeni dönemde güçlü uluslararası kuruluşlar özel bir konuma sahip hale gelmiş ve sayıları hızla artmıştır. Devletlerarası ilişkilerin yönlendirilmesi amacıyla kurulan Birleşmiş Milletler (BM) kurumuna bağlı olarak UNESCO, FAO gibi uzmanlık kuruluşları ve IMF, IBRD gibi özerk kurumlar yeni sistemde özel bir öneme sahip örgütler olarak kurulmuşlardır (Güler, 1996: 14-15). Dünyada bu gelişmeler yaşanırken Türkiye’de 1945 yılında Almanya ile simgesel savaşa girerek BM’i kuran ülkeler arasında yer almıştır (Kongar, 1999: 456). Ardından 1947 yılında; IMF, Dünya Bankası ve Avrupa İktisadi İşbirliği Örgütü’ne, 1952 yılında da NATO’ya üye olmuştur (Boratav, 1989: 79).

Birleşmiş Milletler’in hazırladığı yardım programları içerisinde “İdarenin Modernizasyonu” başlığı konularak bu alan BM’nin ana faaliyet konularından biri haline getirilmiştir. Bu idari ve teknik yardımlar; çeşitli kitapların hazırlanması ve dağıtılması, uzman ve profesörlerden oluşan ekiplerin az gelişmiş ülkelere kurucu-danışman olarak gönderilmesi, bu ülke gençlerine burslar verilerek yurt dışında eğitilmeleri, amme idaresi kürsülerinin ve enstitülerinin kurulması şeklinde sıralanabilir (Güler, 1996: 15). Bu aşama da dikkat çeken bir nokta ise bu enstitü ve kürsülerin stratejik kabul edilebilecek yerlerde kurulmasıdır. Türkiye, Kosta Rika, Brezilya, Mısır, Hindistan bu ülkelerdendir.

Yardım ve kalkınma programlarının az gelişmiş ülkelerde oluşturmak istedikleri hızlı, etkin ve verimli çalışan bürokratik yapı ve istikrarlı hükümet oluşturma hedefleri sermaye ihracının sürdürülmesi ve elde edilen ayrıcalıkların risklerden korunarak devam etmesi amacıyla. Bu amaca hizmet etmek üzere hedef ve stratejisi uluslararası merkezlerce çizilen bir değişme atağı olan idari reform yaklaşımı geliştirilmiştir. İdari reformun

üç temel boyutunun olduğunu söylemek mümkündür (Güler, 1996: 15-30). Bu boyutlardan bir tanesi kuramsal ve ideolojik boyuttur ki, bu boyut; uluslararası örgütlerce şekillendirilmekte olup idari reformun düşünsel temelini oluşturur. ikinci boyut olan kurumsal boyut; sorunsuz işleyen, batı tarzı bir örgütlenmeye (bürokrasiye) ihtiyaç gösterir. İdari reform gibi kapsamlı bir yaklaşımın bir de ekonomik maliyeti yani finansal boyutu olacaktır. O da bellidir; dış yardımlarla karşılanacaktır. Görüldüğü gibi üç temel boyutun hepsi dış kaynaklıdır. Ancak ulusal bir ayağı olmadan böyle bir yapı işleyemeyeceğine göre; o da düşünülmüştür, az gelişmiş ülkenin az gelişmiş insanları için teknisyenlik rolü biçilmiş, yani belirlenen kural ve yapılar çerçevesinde önüne konan mekanik yapıyı yine mekanik olarak işletmekle sorumludur. İdari reformun bu üç boyutu ve teknisyenlik kısmı için aşağıdaki şekilden yararlanılabilir.

Şekil 1: İdari Reformun Üç Temel Boyutu

Uluslararası alanda bu gelişmeler olurken hiç şüphe yok ki Türkiye’de de yukarıdaki gelişmelere paralel bir hareketlilik söz konusudur. Az gelişmiş ülkelerden biri olan Türkiye’de yukarıda sayılan yardım (!) programlarının hepsinden nasibini almıştır (Altunok, 2011: 120-123).

2.2. Yeni Bir Disiplin İnşâ Ediliyor

1945 sonrası ortaya çıkan yeni konjonktürün de etkisiyle devlet organlarının ihtiyaç duyduğu bürokrasi aygıtını etkin ve verimli olarak işletmek ve bunun düşünsel boyutunu yerleştirmek üzere bazı kurumsal yapılanmaların ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yapılar özel sektör ve kamu kesimi için farklı isimler altında (genellikle de etkileşim içerisinde) kürsü ve enstitü biçiminde kurumsallaşmışlardır. Konumuz açısından özellikle dikkat çeken bazıları *Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE)* ve *Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Kamu Yönetimi Kürsüsü, İşletme İktisadi Enstitüsü (İİE), Sınai Produktivite Merkezi* olarak sıralanabilir.

2.2.1. Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü (TODAİE) ve Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF) Kamu Yönetimi Kürsüsü

1949 yılında Türk Hükümetinin Dünya Bankası'ndan Türkiye'de ekonomik bir inceleme yapmak üzere bir kurul gönderilmesini istemesi üzerine Amerikalı James Barker başkanlığında bir kurul Türkiye'ye gönderilmiştir. 1950 yılında iktidar el değiştirmesine rağmen oluşan yeni hükümet de bu kuruldaki çalışmalarına devam etmesini istemiş ve kurul kısaca *Barker Raporu* olarak bilinen bir raporu hükümete sunmuştur. Bu raporda kamu görevlilerinin görev sırasında yetiştirilmesi konusuna dikkat çekilmekte, kamu yönetimi ile işletmecilik kürsüsü kurulması önerilmektedir. Bu öneriler doğrultusunda Türkiye'de bir kamu yönetimi enstitüsünün kurulmasını öngören ilk kamusal belge Türk Hükümeti ile BM örgütü arasında gerçekleşen 1952 tarihli bir ek anlaşmayla ortaya çıkmış ve bu amaçla bir çalışma grubu meydana getirilmiştir. Çalışma grubu hazırlamış olduğu raporla enstitünün amaçlarını 1- kamu yönetimi öğretiminin geliştirilmesi, 2- yönetim sorunları üzerinde araştırmalar yaparak, bu tür araştırmaların desteklenmesi, 3- bu sorunlara ilişkin görüşlerle çözümlerin alışverişinin sağlanması gerektiği şeklinde ifade sıralamaktadır. Bu amaçlar doğrultusunda enstitünün işlevsel açıdan 1- *Öğretim ve Yetiştirme Şubesi*, 2- *Araştırma ve Yardım Şubesi*, 3- *Derleme, Temas ve Yayın Şubesi* olarak üç bölümden oluşması öngörülmektedir (Mihçioğlu, 1988: 1-5).

Bu dönemde kamu yönetimi alanında yaşanan diğer bir gelişme ise Ankara SBF'den beş kişilik bir grubun Amerikan MSA'nın bursuyla 1951 yılında Güney Kalifornia Üniversitesi Kamu Yönetimi Okulu'na gönderilmesidir. Bu beş kişilik grupta Bedri Gürsoy, Cumhur Ferman, Behiç Hazar, Cemal Mihçioğlu ve Erol Bilik bulunmaktadır. 24 Mart 1953 tarihinde ise TODAİE resmen açılmıştır. İlk kamu yönetimi dersi 1952-1953 öğretim yılında SBF'nin IV. sınıf öğrencilerine okutulmuştur. O dönemde tümü Amerikan kaynaklarından olmak üzere çok sayıda çeviri yapılmıştır. (Mihçioğlu, 1988: 7-29). Mülkiye Mektebi'nin ve TODAİE'nin açılması arası dönem kamu yönetimi öğretiminin tarihi açısından büyük önem taşımaktadır (Aykaç, 1995:274).

1953 yılındaki önemli olaylardan biri de Uluslararası Yönetim Bilimleri Kurultayı'nın İstanbul'da toplanmasıdır. İçişleri bakanının açılışını yaptığı bu toplantıya TODAİE eş yönetmeni Heckscher başkanlık etmiştir. 1954 yılına gelindiğinde ise New York Üniversitesi Projesi olarak adlandırılan yeni bir teknik işbirliği çerçevesinde 1955-56 yıllarında eğitim ve araştırma yapmak üzere Cemal Mihçioğlu, Cemal Aygen, İsmail Türk, Bülent Daver ve Reşat Aktan'dan oluşan yeni bir grup Amerika'ya gönderilmiştir. Aynı yıllarda (ve izleyen yıllarda) Amerika'ya Hicri Fişek, Münci Kapani, İlhan Arsel, Metin Kıratlı, Sait Obut, Mehmet Selik, Şeref Gözübüyük, Orhan Türkay, Cevat Geray ve Ruşen Keleş gibi pek çok akademisyen eğitim amaçlı olarak Amerika'ya gönderilmiştir (Mihçioğlu, 1988: 23-32). 1957 yılında ise Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir amme idaresi (kamu yönetimi) kürsüsü kurularak kamu yönetimi konusu ders programında yer alacaktır (Örnek, 1994:11).

2.2.2. İşletme İktisadı Enstitüsü (İİE)

İşletme İktisadı Enstitüsü 1954 yılında Ford Vakfı ile Harvard ve İstanbul Üniversiteleri’nin yanı sıra bazı Türk sanayi ve ticaret müesseselerinin işbirliği ile kurulmuştur. 1956’da faaliyete geçen enstitünün amaçlarından biri işletme idarecilerinin eğitimiyle meşgul olmaktır. Enstitü esas olarak özel sektörle ilgilenmekle beraber, düzenlediği kurslara devam edenler arasında kamu personeli çoğunluğu teşkil etmektedir. Örneğin ilk kursa katılan 34 kişinin 5’i devlet memuru, 14’ü İDT mensubu, 14’ü özel ticaret ve sanayi müesseseleri mensuplarıdır. Bu kurslarda beşeri münasebetler, finansman, maliyet muhasebesi, piyasa tekniği, istihsal, sosyal münasebetler, muhasebe ve hitabet konuları işlenmektedir (Mihçioğlu, 1957:147).

2.2.3. Sınai Prodüktivite Merkezi:

Bakanlıklararası bir komitenin genel sevk ve idaresi altında bulunan Sınai Prodüktivite Merkezi (SPM) Ankara’da faaliyette bulunmaktadır. Sanayi ve ticari kuruluş üyesi yöneticilere kurs veren bu merkezde ele alınan konular arasında bazıları personel idaresi, beşeri münasebetler, maliye muhasebesi ve bütçe, istihsal planlama ve kontrolü yer almaktadır. SPM 250 kadar kuruluşu temsilen 6000 kadar şef ve ustabaşığı İkinci Dünya Savaşı içinde Amerika, Kanada ve İngiltere gibi ülkelerde uygulanan *Sanayi İçinde Eğitim TWA* (Training Within Industry) programına tabi tutarak yetiştirmiştir (Mihçioğlu, 1957:149).

Yukarıdaki gelişmelerden de anlaşılacağı üzere yeni dönemde umumi amme hukuku temelli yaklaşım üzere bir örtü çekilerek Amerikan orijinli yeni bir disiplinin inşası yoluna gidilmiştir. İdari reformun temel boyutları olarak ifade ettiğimiz üç boyutun bu süreç içerisinde nasıl anlam kazandığı ise açıktır. Kuramsal ve ideolojik boyut BM ve Amerika merkezli olarak oluşturulmakta ve Türk üniversitelerinden giden akademisyenler aracılığıyla aslında Amerika’nın kendi yerel şartlarından doğan bu disiplin Türkiye’ye *evrensel bir disiplin* görünümünde taşınmaktadır. Bu kuramsal boyut TODAİE, İİE, SPM, gibi kurumlarla desteklenmekte suretiyle ikinci boyutta gerçekleştirilmiş olmaktadır. Üçüncü boyut olan finansal boyut ise ikili anlaşmalar çerçevesinde elde edilen dış yardımlarla kendini göstermektedir. Oluşturulan yapının “mekanik insan” boyutu ise yukarıdaki kurumlarca gerek görev süresi içerisinde gerekse görev öncesi verilen eğitim (hizmetiçi eğitim ve hizmetöncesi eğitim) ile karşılanmaktadır. Kamu yönetimi disiplininin Türkiye’de inşası üzerine ortaya çıkan fiili durumun disiplin literatürüne yansımaları ise aşağıdaki gibidir.

2.3. Disiplin Literatürü Açısından Dönemin İncelenmesi

Çalışmanın ilk bölümünde ifade edildiği üzere 1945 öncesi dönemde idare ve devlet konularında bir Kıta Avrupası egemenliği söz konusu iken İkinci Dünya Savaşı’nı izleyen yıllarda yeni hegemonik güç olarak ABD’nin ortaya çıkışına bağlı olarak disiplinler anlamda da aynı etki kendisini hissettirmektedir. Umumi amme hukuku temelli yaklaşım yerine (eski dönem üzerine adeta bir çizgi çekilircesine) yeni bir disiplin kendisine yer

bulmaktadır. Bu disiplin o yıllardaki ismi ile *Amme İdaresi* bugünkü ifadesiyle *Kamu Yönetimi*'dir.

Amme idaresi yukarıda sayılan kurumların oluşturulması, yurt dışından danışman ve uzman akademisyenlerin getirilip ders verdirilmesi ve yurt dışına (Amerika Birleşik Devletleri'ne) eğitim için gönderilen akademisyenlerin gelerek amme idaresi kürsü ve enstitülerinde dersler vermeleriyle hızla yerleşmiş, devlet ve kalkınma için adeta sihirli bir disiplin olarak kendisine özel önem verilmiştir. dolayısıyla bu dönemde hazırlanan pek çok dergi, kitap ve rapor konumuz açısından incelemeye değerdir. Bunlardan yabancı uzmanlara hazırlatılan raporlar son derece dikkat çekicidir. Fazla ayrıntısına girilmeksizin raporlar ile ilgili değerlendirme hazırlandığı yıllar göz önüne alınarak aşağıda verilmiştir.

2.3.1. Yabancı Uzman Raporları

İkinci Dünya Savaşı sonrası yıllarda Türkiye'de yönetim sistemine daha iyi bir yapı ve işleyiş kazandırmak amacıyla yönetimi düzenleme ve geliştirme adına uluslararası çevreninde yoğun çabalar harcadığı görülmektedir. Kalkınma ihtiyacının da bu konuda belirleyici olduğu söylenebilir. Bu amaçla 1947 yılında Başbakanlığın isteği üzerine devlet örgütünün daha verimli işleyişini sağlayacak tedbirlerin alınması için çeşitli bakanlıklarda komisyonlar kurulmuştur. İzleyen yıllarda (1949-59) Türkiye'de idare ve personel konularında yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan bazı raporlarda son derece önemlidir. Aşağıda özetlenen Neumark, Barker Heyeti, Martin ve Cush, Leimgruber, Challioux Dantel raporları bunlardan en önemlileridir (Kuyaksil, 1994:103-126).

2.3.1.1. Neumark Raporu:

İstanbul Üniversitesi'nde profesör olan Neumark Başbakanlığın isteği üzerine 1949 yılında çalışmalara başlayarak "*Devlet Daire ve Müesseselerinde Rasyonel Çalışma Esasları Hakkındaki*" raporu hazırlamıştır (Ülker, 1997:15). Çeşitli kurumsal yapılanmalar ve alınacak tedbirlere ilişkin bir çok öneri olan bu rapor toplam yedi bölümden oluşmaktadır.

- ✓ Neumark Raporu'nun ilk bölümünde idari reformun gerekliliği, memur sayısının ve dağılımının dengesizliği, örgütlenme eksikliği, mevzuattaki ve denetimdeki bozukluklar üzerinde durulmuştur.
- ✓ İkinci bölümde bu konuda önerilen örgüt üzerinde durularak bakanlıklarda rasyonelizasyon komitelerinin kurulması ve Maliye Bakanlığı'na geniş yetkiler verilmesi tavsiye edilmiştir.
- ✓ Üçüncü bölümde kamu yönetimiyle ilgili sorunların ve çözümlerinin halka açıklanması gereğine değinilmiş ve bu amaçla Devlet Enformasyon Bürosu kurulması önerilmiştir.
- ✓ 4.,5. ve 6. bölümlerde personel ve ücretle ilgili sorunların neler olduğu belirtilerek çözüm önerileri sunulmuştur.
- ✓ Son bölümde ise kanunların kodifikasyonu, idari işlem ve usullerin basitleştirilmesi konuları yer verilmektedir.

2.3.1.2. Barker Heyeti Raporu:

Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası ile Türk hükümetinin ortak finanse ettiği ve 13 kişilik kurulca hazırlanan bu rapor 15 Mayıs 1951 tarihinde hükümete sunulmuştur. Raporun temel konusu Türkiye ekonomisi olmakla beraber, amme idaresi kısmında devlet faaliyetleri ve kamu yönetimiyle ilgili bilgi ve görüşlere yer verilmiştir.

Raporda devlet faaliyetlerinin tam ve ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerektiği ve bunun için yabancı amme idaresi uzmanlarının görüşlerine başvurulması, buna bağlı olarak da gerekli önemlerin alınması tavsiyeleri bulunmaktadır. Ayrıca yetki devri, merkez-taşra ilişkileri, personel, danışma ve yardımcı hizmetler, mali idare muhasebe ve eğitim sorunları üzerinde durulmuştur. Tavsiye edilen programın başarısı idare, organizasyon ve işletme sahalarında verimliliğe dayandırılmaktadır.

2.3.1.3. Martin ve Cush Raporu:

1951 tarihli raporda esas olarak Maliye Bakanlığının örgütlenme çalışma metotları ve personel sorunları ele alınmış, ancak genel nitelikli sorunlar üzerinde de durularak tavsiyelerde bulunulmuştur. Yöneticilerin kendi dairelerindeki faaliyetleri planlamak suretiyle rutin işlerden kurtarılması tavsiye edilen raporda dairelerin reorganizasyonunun ve çalışma metotlarının geliştirilmesinin gerektiği ileri sürülmektedir. Personel politikası ve sorunlarının da ele alındığı raporda ayrıca kanunla bakanlıklarda bakanlık personel dairesi kurulması önerilmektedir (Ülker, 1997:15).

2.3.1.4. Leimgruber Raporu:

İsviçreli Profesör Leimgruber, Türk Hükümeti’nin isteği üzerine 1952 yılında bir rapor hazırlayarak Ekonomi ve Ticaret Bakanı Muhlis Ete’ye göndermiştir. Raporda Türkiye’nin idari teşkilatı incelenmekte olup, bakanlık organizasyonu üzerinde durulmaktadır. Ayrıca personel ücreti, çalışma saatleri, kadro şişkinliği, personelin sınıflandırılması konularında düşünceler belirtilmektedir.

2.3.1.5. Tekel İdaresi Hakkında Rapor:

1954 tarihli bu raporu ise, İsviçreli teşkilat mühendisleri hazırlamıştır. Bu raporda üzerinde durulan önemli bir nokta daha önce hazırlanan raporların birbiriyle ilişkilendirilerek değerlendirilmediği, tecrübelerden yararlanılmadığı ve böylece tekrarlar yapıldığı tespitidir.

2.3.1.6. Chailloux-Dantel Raporu:

Fransız idare ve personel uzmanları tarafından 1959 yılında hazırlanan devlet memuriyeti ve devlet personel kanunu projesi üzerinde durulmuştur. Türkiye’de idari reformun gereğinin önemine ilişkin vurgulama yapılan raporda maaş, terfi işlemleri, sosyal yardım sistemleri gibi konular ele alınmıştır.

Bu raporlarla ilgili bazı tespitlerde bulunmak mümkündür;

- ✓ Raporların hemen hemen tamamı yabancı danışman veya uzmanlarca hazırlanmıştır.
- ✓ Raporlarda idari reform, reorganizasyon, idarenin rasyonalizasyonu gibi konular çok önemli bir yere sahiptir.
- ✓ Ele alınan konular arasında personel sistemi, memuriyette şişkin kadrolar, ücret, sınıflandırma gibi başlıklar sık sık dile getirilmektedir.
- ✓ Neumark hariç olmak üzere bu raporları hazırlayanlar bağımsız ya da gönüllü yabancı uzmanlar değil, uluslararası mali merkezler tarafından görevlendirilmiş heyet ya da uzmanlardır (Güler, 1996:33).
- ✓ Hazırlanan raporların birbirine çok fazla benzer oluşu dikkat çekicidir. Bunun birkaç sebebi olabilir. Bunlar; savaş sonrası oluşan yeni dünya sisteminin genel görüşlerini yansıtmaları, raporlarda ifade edilen görüşlerin pek fazla uygulanma imkanı bulamamış olmaları, tecrübelerden yararlanılmadan ve belki de eski raporlar incelenmeden, birbirleriyle ilişkilendirilmeden yenilerinin yapılması şeklinde ifade edilebilir.
- ✓ Raporlar pek çok ülke gibi Türkiye’de de yeni bir dönemin başladığının göstergesidir.

2.3.2. Dergiler

Yeni disiplin açısında çok önemli bir yeri de; dergiler işgal etmektedir. 1945 öncesi dönemde yayınlanmaya başlayan İdare Dergisi, Siyasi İlimler Mecmuası, Devlet Şûrası Kararları Dergisi, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi gibi dergiler bu dönemde de yayınlanmaya devam etmektedir.⁸

Yukarıdaki dergilere ek olarak;

- İller ve Belediyeler Dergisi; Türk Belediyecilik Derneği tarafından 1945 yılından itibaren aylık olarak yayınlanan bu dergi de il ve belediyelerle ilgili kısa makale ve haberler yer almaktadır.
- Türkiye İktisat Mecmuası; 1948-56 tarihleri arasında yayınlanan dergi, Tüccar Derneği tarafından aylık olarak çıkarılmıştır. Ülkenin güncel ekonomik sorunları, vergi, siyaset ve devletçilik konuları dergide yer bulmuştur.
- Forum; daha çok siyasi rejim ve genel olarak da idare konularının işlendiği dergi 1954 yılından itibaren 15 günlük olarak yayınlanmaya başlamıştır. Dergide yer alan makalelerin genellikle akademisyenler tarafın kaleme alınmış olması konumuz açısından önemini artırmaktadır.

Bu dergilere ek olarak *Örnek İdare* isimli dergiye de değinmek yararlı olacaktır. 1954-1955 yılları arasındaki dönemde toplam yedi sayı

⁸ Dergilerin pek çoğuna Cemal Mıhçıoğlu'nun Albert Sturm , ile hazırladıkları **Türk Amme İdaresi Bibliyografyası** isim çalışma referans alınarak ulaşılmıştır. Birinci elden ulaşılamayan dergilerle ilgili bilgiler bu çalışma kaynak alınarak verilmiştir.

yayınlanmış olan bu dergi, daha önce TODAİE’de öğrencilik yapmış olan kamu görevlileri tarafından çıkarılmıştır (Güler, 2008:18). Dönemsel olarak bu dergiler ve dergilerde yayınlanan makalelerle ilgili bazı tespitlerde bulunulabilir.

Dergilerde doğrudan amme idaresiyle ilgili makaleler yayınlanmaktadır. Örneğin SBF Dergisi’nde 1954 yılından itibaren amme idaresi başlı altında Türkiye ile ilgili yazılar yayınlanmaya başlanmıştır. Bu yazılar incelendiğinde görülmüştür ki, Amerika’ya gönderilen akademisyenlerden Cemal Mihçioğlu’nun etkinliği göze çarpmaktadır. Öyle ki, ifade edilen yıllarda Mihçioğlu’nun hemen hemen her sayıda konuyla ilgili makalesine rastlanmaktadır.

Dergilerde çok sayıda İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nden çeviriler yer almaktadır. Örneğin İdare Dergisi ve SBF Dergileri’nin pek çok sayısında İngiliz ve özellikle Amerikan sistemiyle ilgili makaleler yer almaktadır.⁹ Kıta Avrupası modelinin örneklerine de kısmen de olsa rastlanmakla birlikte bunların daha çok yerini Anglo-Amerikan temelli eserlere bırakmaya başladığı söylenebilir.

Bu dönemde 1945 öncesi dönemde rastlanmayan “*idari reform*” konusunda eserlere sıkça rastlanır olmuştur. Bu eserlerde idarede ıslahatın ne kadar önemli ve kaçınılmaz olduğu konuları işlenmekte, köklü değişiklikler yapılması gerektiği ifade edilmektedir.¹⁰

Türkiye Cumhuriyeti’nin çok partili hayata geçtiği bu dönemde halkla ilişkilerle ilgili de yayınların arttığını söylemek mümkündür.¹¹ Bu dönemde bu eserler yanında personelle ilişkiler ilgili eserlerde dikkat çekicidir.

2.3.3. Dersler ve Temel Kitaplar:

Bu dönemde TODAİE ve SBF’de okutulan dersler ve bu derslerin temel kaynakları da disiplin açısından önemli bir yere sahiptir. 1953-1955 yıllarında TODAİE’de Merkezi İdare İhtisas grubu ve Mahalli İdare İhtisas gruplarında zorunlu olarak okutulan dersler aşağıdaki gibidir (Mihçioğlu, 1988:72).

Mahalli İdare İhtisas grubunda okutulan zorunlu dersler:

- Mukayeseli idare
- Amme İdaresi Prensipleri
- Sosyal Antropoloji

⁹ Bu konuda 1955 sonrası ifade edilen dergilere bakılırsa pek çok kaynak mevcuttur. Bunlar geniş yer tutacağından burada ayrıntılı künye verilmemiştir.

¹⁰ Bu makalelerden bazıları şunlardır: Cihat İren, “İdarede Reform”, **Türkiye İktisat Mecmuası**, İstanbul, Eylül,1951; İhsan Olgun, “İdarede Reform”, **İdare Dergisi**, Ankara, Ocak-Şubat,1952; Hasan R. Ertuğ, “İdarenin Islahı İçin Teklifler”, **Siyasi İlimler Mecmuası**, İstanbul, Haziran 1953.

¹¹ Bu konuda bakınız: Nermin Abadan, Amme İdaresi ve Halkla Münasebet Mefhumu, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**(No:2), Ankara, 1955; Vasfi Gerger, İdare ve İdare de Halk Sevgisi, **İdare Dergisi**, Ankara, Kasım –Aralık, 1946.

- İstatistik
- Teşkilat ve İdare Meseleleri
- Personel İdaresi I
- Bütçe I
- Mahalli İdare
- Şehir ve Köy Planlaması
- Köy sosyolojisi

Merkezi İdare İhtisas grubunda okutulan zorunlu dersler:

- Mukayeseli idare
- Amme İdaresi Prensipleri
- Sosyal Antropoloji
- İstatistik
- Teşkilat ve İdare Meseleleri I-II
- Personel İdaresi I
- Esas Teşkilat Meselelerinin Mukayeseli tetkiki
- Türkiye ve Ortadoğu Memleketleri Tarihi
- Araştırma Usulleri
- Umumi Seminer

Zorunlu olarak okutulan bu derslerin yanında çok sayıda seçmeli derste mevcuttur. TODAİE’de yukarıdaki gibi bir ders dağılımı var iken; Siyasal Bilgiler Fakültesi’ndeki durum ise 1955 yönetmeliğine göre; hukuk konuları haftalık toplam ders saatinin %28,2’sini; iktisat konuları %27’sini, siyaset bilimi konuları %20,9’unu İşletmecilik konuları %6,7’sini, yönetim konuları %5’ini, yönetimle ilgili diğer konular % 17,8’ini, oluşturmaktadır. Kalan %12,2’lik bölüm de çeşitli konulardan oluşmaktadır (Mihçioğlu, 1988:59).

Başlıca ders kitaplarına gelince; o dönemde tamamı Amerikan kaynaklarından olmak üzere pek çok çeviri yapılmıştır (Mihçioğlu, 1988:18).

Derslerin daha çok bu çeviriler üzerinden yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Marshall Dimock’un yazdığı ve Nermin Abadan tarafından Türkçe’ye çevrilen *Amme İdaresinin Prensipleri* isimli kitap bu dönemin temel eserlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Planlama, teşkilatlandırma, kadro işleri, mali işler, önderlik, yetki devri, koordinasyon, kontrol, halkla temas gibi konuların anlatıldığı kitapta ayrıca bürokrasiyle ilgili bilgilere, verimliliğin başarılması konusuna da değinilmektedir (Dimock,1954). Kitap incelendiği zaman amme idaresiyle ifade edilenin aslında Amerikan amme idaresi olduğu anlaşılıyor.

William Larsen tarafından derlenen kamu yönetimiyle ilgili seçme yazıların yer aldığı kitapta dönemin önemli kaynaklarından birisidir. Gülgün Avcioğlu’nun Türkçe’ye çevirdiği kitap Ankara Üniversitesi SBF tarafından

1959 yılında çıkarılmıştır. Bu kitap haricinde dönemin konumuz açısından önemli yayınlarından bazıları şunlardır (Mihçioğlu, 1988:38-47):

- Albert Gorvine, Laurence; *Organization and Function of Turkish Ministries*, Ankara, 1957.
- Şeref Gözübüyük ve Suna Kili, *Kaza ve Vilayet İdaresi Üzerine Bir Araştırma*, Ankara, 1957.
- Albert Sturm ve Cemal Mihçioğlu, *Türk Amme İdaresi Bibliyografyası* (Türkçe ve İngilizce), Ankara, 1959.
- John Millet (Çev: Mümtaz Soysal), *Devlet Planlarının Hazırlanması*, Ankara, 1957.
- Donalt Stone (Çev: Mümtaz Soysal), *İktisadi Gelişme Programlarının Yürütülmesi İçin Milli Teşkilatlanma*, Ankara, 1957.
- Leonard White (Çev: R. Toluner ve A. Payaslıoğlu) *Amme İdaresine Giriş*, Ankara, 1959.

Şüphesiz ki, yayınlanan kitap ve kitapçıklar bunlarla da sınırlı değildir. Bu liste özellikle 1958 sonrası için daha da uzatılabilir. Bu yıllarda özellikle Organizasyon Metod O/M temelli çalışmalar başta olmak üzere alanla ilgili yayınların arttığı görülmektedir (Heper, 1966).

Dönemin disiplin açısından genel görünümü yukarıdaki gibidir. Yöntemsel açıdan konuya bakıldığında ise daha önce ifade edildiği gibi çeviri kitapların ağırlıklı yer tuttuğu görülmektedir. Ancak bu dönemde artık telif eserlerde basılmaya başlanmıştır. Geçmişteki bilgilerin kullanılmasıyla oluşturulan literatür temelli çalışmalar 1945 öncesinde olduğu gibi bu dönem de çoğunluğu oluşturuyor. Ancak istatistiksel bilgilerle oluşturulan alan çalışmalarının da bu dönemde izlerini görmek mümkündür. Genç ve müstakbel idarecilerin mesleki ve sosyal tavırları hakkında bir incelemeyi içeren *Yetişen Türk İdarecileri* isimli çalışma buna örnek gösterilebilir (Matthews, 1955).

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

1960 öncesi dönemde Türkiye’de kamu yönetimi disiplininin gelişimi disiplinin köklerinin ülkeye atıldığı yıllar olması nedeniyle akademik ilgiyi hak etmektedir. Gerek dönemin süreçsel olarak ele alınması gerekse disiplinin temelleri açısından incelenmesi kuşkusuz ki disiplinin dününün ve bugününün daha iyi anlaşılması açısından büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda yukarıda ifade edilenlerden de hareketle bazı değerlendirmelerde bulunmak mümkündür. Bu tespit ve değerlendirmeler aşağıdaki gibi özetlenebilir:

✓ Osmanlı İmparatorluğu’nun son yüzyılından itibaren Türkiye’nin yönünü tamamen batıya dönmeye başladığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda özellikle Tanzimat döneminde batılı kurum ve hukuksal düzenlemelerin ülkeye adaptasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Siyasi ve idari kurumlar da bu dönüşümün dışında kalmamıştır. Bu dönemde

gerçekleştirilen değişim çabaları daha çok şekli boyutun ön plana çıktığı ve düalist yapılanmaların olduğu eklektik bir görünüm sergilemektedir. Bu değişim çabaları ifade edilen dönem için ağırlıklı olarak Kıta Avrupası Modelinin izlerini taşımaktadır. Bu durum genel olarak Cumhuriyet'in ilk yıllarında da sürmüş ancak bu dönemde düalist yapıdan kurtulma yoluna gidilmiştir.

✓ Kurumsal ve hukuksal temelin Kıta Avrupası modeline göre oluşturulmasının doğal uzantısı olarak devlet olgusunu inceleme odağına alan disiplinler açısından da aynı modelin etkileri yansımıştır. Örneğin umumi amme hukuku ve idare hukukunun özel bir konuma sahip olduğu söylenebilir. Bu açıdan 1945 öncesi döneme damgasını vuran umumi amme hukuku disiplininin en önemli özelliğı devlet olgusunu her yönüyle ele alan bir bütünsellik içerisinde incelemesidir.

✓ İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Amerika Birleşik Devletleri'nin yeni süper güç olarak ortaya çıkması ve yeni bir dünya sisteminin oluşmasına bağılı olarak dünyanın pek çok yeri gibi, Türkiye'de de hem kamu yönetimi yapısı hem disiplini açısından bir dönüşüm yaşandığı görülmektedir. Bu dönüşüm ekonomik ve siyasi bir dönüşümü de ifade etmektedir. İdari reform konsepti çerçevesinde raporlar hazırlanması, kurumların inşâ edilmesi eğitim siteminde yaşanan yenilikler ve yeni bir disiplinin kabul edilmesi bu durumun göstergeleridir.

✓ 1945 sonrası dönemde yaşanan bu siyasi ve ekonomik dönüşüme bağılı olarak devlet olgusuyla ilgilenen umumi amme hukuku disiplini bir kenara bırakılmış ve yeni bir sayfa açılarak oluşturulan kamu yönetimi disiplini daha çok idare ya da bürokrasi ile sınırlandırılmıştır (Güler, 1995:4). Böylece hukuksal boyutun tümüyle ayrı tutulduğu bu modelde devlet olgusu yönetsel ve siyasi boyutları bakımından da ayrı uzmanlık alanlarının konusu olarak görülmüş, kamu yönetimi disiplini devletin bir parçası olan yönetim aygıtıyla ilgilendirilmiştir (Güler, 1994: 6-7).

✓ Özellikle 1950'li yıllarda kamu yönetimi programlarında O/M konusu Organizasyon ve İdare adı altında önemli bir tutmuştur (Kuyaksil, 1994:131).

Modern kamu yönetimi disiplininin kurucu merkezi olan ABD kaynakları tarafından yürütülen evrensel bir kamu yönetimi disiplini oluşturma çabalarında Amerika'nın büyük şirketlerinin de etkin olması oluşturulan disiplinin sistem için rolü ve disiplinden beklenenler açısından iyi bir yol göstericidir. Başka bir gerçekliğin kendi yerel nitelikli koşullarının bir ürünü olan modern kamu yönetimi disiplini 1945 sonrası dönemde Türkiye gibi ülkelerde de kurumsallaşmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda disiplinin inceleme nesnesin de yaşanmış olan belirsizlik, sık sık bu nesnenin değiştirilmesi yoluna gidilmesi ve Türkiye gibi ülkelerde disiplin biçimlenmesinin kendi dinamiklerince belirlenmeyip aktarmacı nitelik taşıması disiplinin evrenselliğinin sorgulanması açısından önemli ipuçları sunmaktadır.

KAYNAKÇA

1. ABADAN, Nermin (1955), Amme İdaresi ve Halkla Münasebet Mefhumu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 2, Ankara.
2. ADİL, Muslihiddin (1933), *Mukayeseli Hukuku İdare*, Güneş Basımevi, İstanbul.
3. ALTUNOK, Mustafa (2011), *Türkiye’de Kamu Yönetimi Düşüncesi*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2011.
4. AYKAÇ, Burhan (1995), “Türkiye’de Kamu Yönetimi Eğitiminin Gelişimi”, *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu*, II. Cilt, TODAİE, Ankara.
5. BAŞGİL, Ali Fuat (1935), *Esas Teşkilat Hukuku Dersleri*, Selamet Basımevi, İstanbul.
6. BAYINDIR, Atıf (1944), Ademi Merkeziyet ve Merkeziyet, *İdare Dergisi*, Ankara.
7. BAYINDIR, Atıf (1944), Türkiye’de Vilayetler İdaresinin Geçirdiği Safhalar, *İdare Dergisi*, Ankara.
8. BELGE, Burhan (1942), Devlet Adamı, *Siyasi İlimler Mecmuası*, İstanbul.
9. BORATAV, Korkut (1989), *Türkiye İktisat Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul .
10. DIMOCK, Marshall (1954), *Amme İdaresinin Prensipleri*, Çev.: Nermin Abadan, Ankara Üniversitesi SBF Yayınları, Ankara.
11. ERTUĞ, Hasan R. (1953), İdarenin Islahı İçin Teklifler, *Siyasi İlimler Mecmuası*, İstanbul.
12. ETE, Muhlis (1931), Devlet Müesseselerinde Rasyonalizasyon, *Mülkiye*, İstanbul.
13. GERGER, Vasfi (1946), “İdare ve İdare de Halk Sevgisi”, *İdare Dergisi*, Ankara.
14. GÜLER, Birgül Ayman (1996), *Yeni Sağ ve Devletin Değişimi: Yapısal Uyarlama Politikaları*, TODAİE, Ankara.
15. GÜLER, Birgül Ayman (1994), “Nesnesini Arayan Disiplin: Kamu Yönetimi”, *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 27, Sayı 4.
16. GÜLER, Birgül Ayman (1995), *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu Bildirileri II (Genel Rapor)*, TODAİE, Ankara.
17. GÜLER, Birgül Ayman (2008), “1950’li Yıllarda Kamu Yönetimi Disiplini: Disiplinin Kuruluşu Nasıl Gerçekleştirilmiştir?”, *Memleket Siyaset Yönetim*, Cilt:3, Sayı:7, Ankara, 2008.
18. HEPER, Metin (1966), *Amme İdaresi Bibliyografyası (1958-66)*, Sevinç Matbaası, Ankara.

19. İREN, Cihat (1951), “İdarede Reform”, *Türkiye İktisat Mecmuası*, İstanbul, Eylül,1951.
20. KAMBUR, Necdet (1956), “Baykan Kazası İdari Coğrafyası”, *İdare Dergisi*, Sayı.238.
21. KONGAR, Emre (1999), *21. Yüzyılda Türkiye*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
22. KUYAKSİL, Ali (1994), *Türkiye’de Yönetimi Yeniden Düzenleme Çalışmaları*, Der Kitabevi, İstanbul.
23. MMATTHEWS, A.T.J. (1955), *Yetişen Türk İdarecileri*, Çev: Nermin Abadan, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
24. MIHÇIOĞLU, Cemal (1957), “Türkiye’de Amir ve İdarecilerin Hizmet İçinde Yetiştirilmesiyle İlgili Çalışmalar”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*.
25. MIHÇIOĞLU, Cemal (1988), *Türkiye’de Çağdaş Kamu Yönetimi Öğretiminin Başlangıç Yılları*, SBF Yayınları, Ankara.
26. OKANDAN, Recai G. (1946), *Umumi Amme Hukuku*, Kenan Matbaası, İstanbul .
27. OLGUN, İhsan (1952), “İdarede Reform”, *İdare Dergisi*, Ankara.
28. ONAR, Sıddık Sami (1934), *İdare Hukuku*, İstanbul Güneş Basımevi.
29. ORTAYLI, İlber (2000), *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, iletişim Yayınları, İstanbul.
30. ÖRNEK, Acar (1944), *Kamu Yönetimi*, Meram Yayıncılık, İstanbul.
31. POLATOĞLU, Aykut (2001), *Kamu Yönetimi*, METU Pres, Ankara.
32. REUTER, Ernst (1940), “Mahalli İdarelerle Devlet Arasındaki Münasebetler”, Çev; Muhtar Yazır, *Siyasi İlimler Mecmuası*, Sayılar 116-117, İstanbul.
33. SENCER, Muzaffer (1992), *Türkiye’nin Yönetim Yapısı*, Alan Yayıncılık, İstanbul .
34. SEVİĞ, Vasfı Raşit (1938), *Türkiye Cumhuriyeti Esas Teşkilat Hukuku*, Ulus Basımevi, Ankara.
35. STURM Albert L. ve Mihçioğlu Cemal (1959), *Türk Amme İdaresi Bibliyografyası*, Ajans Türk Matbaası, Ankara.
36. ŞAYLAN, Gencay (1980), “Türkiye’de Devlet Kapitalizminin Bunalımı ve KİT’ler Sorunu” *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt 13, Sayı 3.
37. ÜLKER, Gönül (1997), *Kamu Personel Yönetimi*, AİBÜ Yayınları, Bolu.